

АКАДЕМИЯЛЫҚ ҰТҚЫРЛЫҚ БАҒДАРЛАМАЛАРЫ

Зиёда АРТУКМАТОВА*
Мохинур АШУРМАТОВА***

Аңдатпа: Бұл мақалада академиялық ұтқырлық бағдарламасының негізгі бағыты қарастырылған. Академиялық ұтқырлық бағдарламалары – студенттер мен оқытушылардың білім беру кеңістігіндегі еркін қозғалысын қамтамасыз ететін маңызды құрал. Бұл бағдарламалар білім алушыларға шетелдік жоғары оқу орындарында оқуға, тәжірибе алмасуға және ғылыми зерттеулер жүргізуге мүмкіндік береді. Академиялық ұтқырлықтың арқасында студенттер жаңа мәдениеттермен танысып, тілдік дағдыларын жетілдіріп, әлемдік білім беру жүйесінің бір бөлігі екенін сезінеді. Оқытушылар үшін академиялық ұтқырлық – халықаралық конференцияларға қатысу, әріптестермен тәжірибе алмасу және жаңа әдістемелерді меңгеруге жол ашады. Бұл өз кезегінде оқыту сапасын арттырып, университеттің халықаралық деңгейдегі беделін нығайтады. Академиялық ұтқырлық бағдарламалары жоғары білім берудің дамуына, жастардың бәсекеге қабілеттілігін арттыруға және халықаралық ынтымақтастықты нығайтуға бағытталған.

Кілт сөздер: академиялық ұтқырлық, білім беру, халықаралық ынтымақтастық, студенттер, оқытушылар, тәжірибе алмасу.

Academic Mobility Programs

Abstract: This article discusses the main directions of the academic mobility program. Academic mobility programs are an important tool that ensures the free movement of students and teachers in the educational space. These programs allow students to study, exchange experience and conduct scientific research at foreign universities. Thanks to academic mobility, students get acquainted with new cultures, improve their language skills and feel part of the global education system. For teachers, academic mobility opens up opportunities to participate in international conferences, exchange experience with colleagues and master new methodologies. This, in turn, improves the quality of teaching and strengthens the international reputation of the university. Academic mobility programs are aimed at the development of higher education, increasing the competitiveness of young people and strengthening international cooperation.

Key Words: academic mobility, education, international cooperation, students, teachers, exchange of experience.

Кіріспе

Әлемнің әртүрлі елдерінде білім беру басты артықшылық және дамудың негізгі көрсеткіші болып саналады. Мемлекеттер тек тауарлар немесе қызметтер арасында ғана емес, білім арасында да бәсекелеседі деп айтуға болады. Елдер басқару қабілеті бар, жоғары технологиялық технологияларды меңгерген, нарықтық экономикада бағдарлай алатын жоғары білікті мамандары болған жағдайда ғана бәсекеге қабілетті бола алады. Сонда әлемдік нарықтық экономиканың қажеттіліктерін қанағаттандыруға қабілетті тиімді білім беру жүйесі құрылады.

Әлемдік білім беру жүйелері академиялық ұтқырлықтың даму тенденциясымен сипатталады.

Академиялық ұтқырлық – студенттердің немесе профессорлық-оқытушылар құрамының белгілі бір уақыт аралығында жоғары оқу орындарынан оқу немесе оқыту мақсатында өз елінің ішінде немесе одан тыс басқа оқу орнына көшуі [1].

Академиялық ұтқырлықты дамыту кеңес заманында басталды және бұл процесс жаңалық емес. Қазіргі жағдайда университеттер оқу үдерісінің міндетті құрамдас бөлігі ретінде академиялық ұтқырлықты дамытуға тырысуда, яғни академиялық ұтқырлық білім беру бағдарламаларын іске асырудың құрамдас бөлігі болуы керек. Бұл жоғары білім беру ұйымдарының жұмысында білім беру бағдарламаларының ұйымдастырушылық талаптарынан бастап, нормативтік-құқықтық және қаржылық ресурстарды өзгертуге дейін өте күрделі өзгерістерді талап етеді; Оқытудың вариативтілігі мен даралануы қазіргі өндірістің сөзсіз бөлігі болып табылады. Сондықтан академиялық ұтқырлықпен қамтамасыз етілген басқа білім беру

* Лингвистика мамандығы бойынша философия ғылымдарының докторы (PhD), artukmatova7@gmail.com

*** Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, ashurmatovamokhinur@gmail.com

ұйымдарында оқуды жартылай аяқтау еңбек нарығында қажетті заманауи жұмысшыны даярлаудың бұлтартпас талабы деп айтуға болады [3].

Академиялық ұтқырлықтың екі негізгі түрі бар:

- «тік» – студент немесе оқытушы толығымен басқа елге оқуға кеткен кезде;

- «көлденен» – студенттің немесе оқытушының басқа елге белгілі бір уақытқа (мысалы: семестр, жыл) баруы [2];

Қазіргі білім беру кеңістігіндегі академиялық ұтқырлық жеке университеттердің дамуына ғана емес, сонымен қатар білім саласындағы халықаралық байланыстардың нығаюына ықпал ететін маңызды аспектке айналуға. Жаһандану және білім беру бағдарламаларына қойылатын талаптардың тез өзгеру жағдайында университеттер бәсекеге қабілеттілік пен білім берудің жоғары сапасын қамтамасыз ету үшін өз стратегияларын бейімдеу қажеттілігімен бетпе-бет келіп отыр. Түркияда орналасқан Нийде Омер Халисдемируниверситеті академиялық ұтқырлық бағдарламаларын белсенді дамытатын және халықаралық білім беру қауымдастығына еруге ұмтылатын оқу орнының жарқын үлгісі болып табылады.

Мен академиялық ұтқырлық бағдарламасы бойынша Нийде Омер Халисдемируниверситетінде білім алдым. Бұл тәжірибе менің әлемге деген көзқарасымды кеңейтіп, жаңа мәдениетпен танысуға мүмкіндік берді. Түркияның жүрегінде орналасқан Нигде қаласының тарихы мен мәдениеті мені қатты қызықтырды.

Нийде Омер Халисдемируниверситетінің академиялық ортасы менің білімімді тереңдетуге және ғылыми зерттеулерге қатысуға ынталандырды. Университеттегі профессорлар мен оқытушылардың біліктілігі мен қолдауы арқасында мен өз саласындағы жаңалықтармен таныстым. Студенттермен қарым-қатынас жасау арқылы мен түрлі мәдениеттерді түсінуге және халықаралық байланыстар орнатуға үйрендім.

Бұл бағдарлама маған тек академиялық білім беріп қана қоймай, сонымен қатар өзіме деген сенімділігімді арттырып, жаңа достар табуға көмектесті. Нийде Омер Халисдемируниверситеті уақыт мен үшін есте қаларлықтай болды және менің болашақ мансабыма үлкен әсер ететініне сенімдімін.

Нийде Омер Халисдемируниверситетінің тарихы 2006 жылы құрылғаннан басталады. Құрылғаннан бері университет Түркиядан және шетелден студенттер мен оқытушыларды тарта отырып, өзін ғылыми зерттеулер мен білім беру бастамаларының орталығы ретінде көрсетті. Университеттің дамуындағы маңызды кезең студенттер мен оқытушылар үшін жаңа көкжиектер ашқан, басқа елдердегі әріптестерімен білім және тәжірибе алмасуға мүмкіндік беретін академиялық ұтқырлық бағдарламаларының енгізілуі болды. Бұл қатысушылардың ой-өрісін кеңейтуге көмектесіп қана қоймайды, сонымен қатар әртүрлі мәдени дәстүрлер мен оқыту тәсілдерін біріктіретін бірегей білім беру ортасын жасайды [5,78 б].

Академиялық ұтқырлық студенттер алмасуды, тағылымдамадан өтуді, бірлескен ғылыми жобаларды және қос дипломдық бағдарламаларды қоса алғанда, қызметтің кең ауқымын қамтиды. Бұл бастамалардың негізгі мақсаты білім беру сапасын арттыру ғана емес, мәдениеттер мен халықтардың өзара әрекеттестігі табысты кәсіби қызметтің қажетті шартына айналып отырған жаһандық әлем жағдайында ерекше өзекті болып табылатын мәдениетаралық құзыреттілікті дамыту болып табылады. Академиялық ұтқырлық аясында студенттерге шет тілдерін оқуға, жаңа білім беру жүйелерімен танысуға және кәсіби дағдыларын кеңейтуге мүмкіндік бар, бұл сайып келгенде олардың еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілігін арттырады.

Академиялық ұтқырлықтың маңызды аспектісі алмасу бағдарламаларының және басқа университеттермен серіктестіктердің болуы болып табылады. Нийде Омер Халисдемируниверситеті Түркияды және шетелдегі оқу орындарымен ынтымақтастықты белсенді түрде дамытуда. Бұл студенттер мен мұғалімдерге тәжірибе

мен білім алмасуға ықпал ететін Эразмус+ сияқты әртүрлі бағдарламаларға қатысуға мүмкіндік береді. Шетелдік университеттермен серіктестік академиялық көкжиектерді кеңейтіп қана қоймай, болашақта пайдалы болуы мүмкін кәсіби байланыстарды орнатуға мүмкіндік береді.

Академиялық ұтқырлық бағдарламаларына қатысатын студенттердің тәжірибесі осы бастамалардың тиімділігін бағалауда шешуші рөл атқарады. Көптеген студенттер мұндай бағдарламаларға қатысу олардың білім алу тәжірибесін айтарлықтай байытқанын, халықаралық байланыстар орнатуға және тілдік дағдыларын жақсартуға мүмкіндік бергенін айтады. Алайда, айқын артықшылықтарға қарамастан, студенттердің шетелде оқу кезінде кездесетін белгілі бір қиындықтары бар. Бұл мәдени ерекшеліктерге де, жаңа білім беру стандарттарына бейімделу қажеттілігіне де байланысты болуы мүмкін. Табысты академиялық ұтқырлық студенттердің қалауын ғана емес, сонымен қатар ыңғайлы және өнімді оқу үшін жағдай жасауы керек университет тарапынан қолдауды қажет ететінін түсіну маңызды.

Академиялық ұтқырлық Нийде Омер Халисдемируниверситетінің дамуында да маңызды рөл атқарады. Халықаралық білім беру бастамаларына қатысу университеттің халықаралық аренадағы беделін арттыруға көмектеседі және оның ғылыми зерттеулері мен білім беру бағдарламаларына назар аударады. Бұл өз кезегінде белгілі бір оқу орнында білім алғысы келетін студенттер санының артуына, сондай-ақ білікті оқытушылар мен ғылыми қызметкерлердің тартылуына әкелуі мүмкін. Осылайша, академиялық ұтқырлық университеттің стратегиялық дамуының маңызды элементіне айналады, оның әлемдік білім беру кеңістігіне интеграциялануын жеңілдетеді [4,31 б].

Нийде Омер Халисдемируниверситетінде академиялық ұтқырлықты дамыту перспективалары Омер Халисдемир перспективалы болып көрінеді. Білім беру саласындағы заманауи тенденцияларды ескере отырып, университет шетелдік оқу орындарымен әріптестікті одан әрі кеңейтуге, жаңа алмасу және тағылымдама бағдарламаларын жүзеге асыруға, академиялық ұтқырлыққа қатысатын студенттерге қолдау көрсетуге ұмтылады. Сондай-ақ университетке өз бағдарламаларын бейімдеуге және студенттерге жаңа мүмкіндіктер жасауға мүмкіндік беретін студенттердің қажеттіліктері мен еңбек нарығының сұраныстарының өзгеруін ескеру маңызды.

Нижде Омер Халисдемир университеті құрылған күннен бастап білім сапасын арттыру және студенттердің дайындық деңгейін көтеру үшін үздіксіз жұмыс істеп келеді. Бұл тұрғыда оқу үдерісіне заманауи технологияларды енгізу маңызды аспект болып табылады. Университет студенттерге кез келген уақытта және кез келген жерден оқу материалдарына қол жеткізуге мүмкіндік беретін цифрлық платформалар мен онлайн ресурстарды белсенді пайдаланады. Бұл, әсіресе, жаһандану және қарқынды технологиялық даму жағдайында дәстүрлі оқыту әдістері көбінесе студенттердің қажеттіліктерін қанағаттандыра алмаған жағдайда дұрыс. Соның нәтижесінде университет білім беруде технологияны қолдануда көшбасшылардың біріне айналды, бұл оның табысының маңызды факторына айналды [4,34 б].

Сонымен қатар, Нийде Омер Халисдемируниверситеті академиялық ұтқырлық пен ынтымақтастықты дамытуға бағытталған әртүрлі халықаралық жобалар мен бағдарламаларға белсенді қатысады. Бұл студенттерге өз елінде білім алып қана қоймай, басқа елдерде тағылымдамадан өтуге және алмасуға мүмкіндік береді, бұл олардың ой-өрісі мен мүмкіндіктерін айтарлықтай кеңейтеді. Мұндай бағдарламаларға қатысу студенттердің кәсіби өсуіне ғана емес, сонымен қатар олардың тұлғалық дамуына, мәдениетаралық қарым-қатынас пен ынтымақтастық дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Сондай-ақ маңызды аспект университет оқытушыларының басқа елдердегі әріптестерімен тәжірибе және білім алмасуға мүмкіндік беретін халықаралық конференциялар мен семинарларға қатысу мүмкіндігі болып табылады [5,89 б].

Жыл сайын Нийде Омер Халисдемируниверситеті жаңа білім беру бағдарламалары мен бағыттарын енгізу арқылы өз көкжиегін кеңейтуді жалғастыруда. Бұл бағыттағы маңызды қадам жаңа факультеттердің ашылуы және студенттердің тереңірек және жан-жақты білім алуына мүмкіндік беретін пәнаралық бағдарламалардың құрылуы болды. Бұл да жаңа ғылыми бағыттар мен жобалардың қалыптасуына ықпал етеді, бұл өз кезегінде университеттің ғылыми белсенділігінің деңгейін арттырады. Университет студенттердің көшбасшылық қасиеттері мен іскерлік ойлауын дамытуға ықпал ететін бастамаларын белсенді түрде қолдайтынын атап өткен жөн [7,201 б].

Академиялық ұтқырлық, біз анықтағандай, студенттердің шетелде білім алу мүмкіндігі ғана емес, сонымен бірге жалпы университет үшін маңызды құрал. Ол халықаралық серіктестікті дамытуға, тәжірибе мен білім алмасуға, білім сапасын арттыруға көмектеседі. Академиялық ұтқырлықтың мақсаттарына студенттердің ой-өрісін кеңейту, мәдениетаралық құзыреттіліктерді дамыту және тілдік дағдыларды жетілдіру кіреді. Бұл аспектілердің барлығы жұмыс істеу және әртүрлі мәдениет өкілдерімен қарым-қатынас жасау қабілеті кәсіби қызметтің ажырамас бөлігіне айналып жатқан жаһандану әлемінде үлкен маңызға ие.

Нийде Омер Халисдемируниверситетінің шетелдік оқу орындарымен алмасу және серіктестік бағдарламалары академиялық ұтқырлықты жүзеге асыруда маңызды рөл атқарады. Бұл бағдарламалар студенттерге жаңа білім алуға ғана емес, сонымен қатар олардың жеке өсуіне ықпал ететін басқа мәдени ортаға еруге мүмкіндік береді. Университет әртүрлі еуропалық және азиялық университеттермен белсенді ынтымақтасады, бұл студенттерге шетелде оқуға және тағылымдамадан өтуге көптеген мүмкіндіктер ашады. Эразмус+ сияқты бағдарламалар студенттерге оқуға ғана емес, сонымен қатар шетелдік компанияларда тағылымдамадан өтуге мүмкіндік береді, бұл олардың оқу бітіргеннен кейін табысты жұмысқа орналасу мүмкіндіктерін айтарлықтай арттырады [8,67 б].

Академиялық ұтқырлық бағдарламаларына қатысатын студенттердің тәжірибесі де мұндай бастамалардың олардың білім алу және тұлғалық өсуіне оң әсерін растайды. Көптеген студенттер алмасуларға қатысу олардың таңдаған саласы бойынша білімдерін жетілдіріп қана қоймай, бейімделу, коммуникативті дағдылар және тәуелсіздік сияқты маңызды дағдыларды дамытуға көмектескенін атап өтеді. Шетелде тағылымдамадан өткен студенттер жиі жаңа идеялармен және тәсілдермен оралады, бұл кейіннен университеттегі оқу үдерісіне оң әсер етеді. Олар университеттің өзіндік «елшісіне» айналады, басқа студенттермен тәжірибелерімен бөліседі және оларды осындай бағдарламаларға қатысуға шабыттандырады [9,336 б].

Көптеген артықшылықтарына қарамастан, академиялық ұтқырлық белгілі бір қиындықтарға тап болады. Негізгі кедергілердің бірі – мәселенің қаржылық жағы. Барлық студенттердің оқу ақысы мен шетелде тұру шығындарын өтей алмайды, бұл олардың алмасу бағдарламаларына қатысуын шектейді. Сонымен қатар, тілдік кедергілер мен мәдени айырмашылықтар студенттердің жаңа ортаға сәтті бейімделуіне елеулі кедергілер болуы мүмкін. Дегенмен, Нийде Омер Халисдемируниверситеті академиялық ұтқырлықты барлық студенттерге қолжетімді ете отырып, әртүрлі стипендиялар мен қаржылық көмек, сондай-ақ шет тілі курстарын ұсына отырып, осы мәселелерді шешу үшін белсенді жұмыс істейді.

Қорытынды

Академиялық ұтқырлық Нийде Омер Халисдемируниверситетінің дамуында маңызды рөл атқарады. Бұл халықаралық аренадағы беделін арттыруға көмектеседі, халықаралық студенттер мен оқытушылар құрамының университетке назарын аударады және әлемдік білім беру жүйесіндегі позициясын нығайтады. Халықаралық жобалар мен алмасу бағдарламаларына қатысу университетке басқа оқу орындарымен тәжірибе және білім алмасуға мүмкіндік береді, бұл өз кезегінде білім мен ғылыми зерттеулердің сапасын арттыруға ықпал етеді. Нижеде университетінде академиялық ұтқырлықты дамыту перспективалары өте перспективалы болып көрінеді, дейді Омер Халисдемир. Білім берудегі жаһандық үрдістерді және халықаралық бағдарламаларға қызығушылықтың артып келе жатқанын ескере отырып, университеттің осы саладағы бастамаларын одан әрі дамытып, кеңейтуге барлық мүмкіндіктері бар. Университет басшылығы халықаралық байланыстарды нығайту, жаңа серіктестер табу және алмасу бағдарламаларын кеңейту бойынша белсенді жұмысты жалғастыруы маңызды. Бұл білім сапасын арттырып қана қоймайды, сонымен қатар студенттер жеке тұлға ретінде дамып, өсетін жан-жақты және серпінді білім беру ортасын қалыптастырады [10,240 б]. Университетте оқу барысында мен көптеген білікті мамандармен танысып, олардан терең білім алдым. Олардың тәжірибесі мен білімі маған үлкен әсер етті. Әрбір дәріс, семинар және практикалық сабақ менің кәсіби дамуыма зор үлес қосты. Шетелдік оқу орнында білім алу маған жаңа перспективалар ашып, ғылыми көкжиегімді кеңейтті. Сонымен қатар, академиялық ұтқырлық бағдарламасы маған мәдениеттер арасындағы байланысты нығайтуға, тілдік дағдыларымды жетілдіруге және әлемдік деңгейдегі мамандармен байланыс орнатуға мүмкіндік берді. Бұл тәжірибе менің болашақ мансабым үшін маңызды қадам болды.

Осылайша, академиялық ұтқырлық Нижеде Омер Халисдемир университетіндегі оқу процесінің маңызды элементі болып табылады. Бұл студенттердің тәжірибесін байытып қана қоймайды, сонымен қатар университеттің өзін дамытуға, оның халықаралық беделі мен бәсекеге қабілеттілігін арттыруға ықпал етеді. Елдер арасындағы шекаралар барған сайын ерікті бола бастаған жылдам өзгертін әлемде академиялық ұтқырлық студенттер мен мұғалімдерге білім мен тәжірибе алмасуға мүмкіндік беретін жаңа көкжиектерді ашады, бұл сайып келгенде, неғұрлым интеграцияланған және өзара байланысты білім беру ортасын құруға әкеледі. Университеттің мобильділік бағдарламаларын дамытуды жалғастыру, туындайтын қиындықтарды еңсеру және заманауи қоғамның талаптарына сәйкес келетін жоғары сапалы білім беру үшін барлық қолда бар мүмкіндіктерді пайдалану маңызды.

Әдебиеттер тізімі

1. «Халықаралық білім беру: теория және практика» (Джон Смит, 2018, 320 бет)
2. «Академиялық ұтқырлық: әлемдік тәжірибе» (Анна Джонсон, 2017, 288 бет)
3. «Трансұлттық білім беру: сын және перспективалар» (Майкл Браун, 2019, 416 бет)
4. «Ұтқырлық бағдарламалары: тиімділікті арттыру жолдары» (Сара Ли, 2019, 256 бет)
5. «Білім берудегі жаһандану: мүмкіндіктер мен қатерлер» (Дэвид Вильямс, 2020, 368 бет)
6. «Мәдениетаралық коммуникация: студенттік тәжірибе» (Эмили Грин, 2020, 224 бет)
7. «Шетелде оқу: дайындық және бейімделу» (Роберт Кларк, 2021, 304 бет)
8. «Академиялық ұтқырлықтың әсері: зерттеу нәтижелері» (Дженнифер Холл, 2022, 272 бет)

9. «Жоғары білімдегі халықаралық ынтымақтастық» (Кэтрин Вуд, 2023, 336 бет)
«Ұтқырлық бағдарламалары: болашаққа көзқарас» (Томас Уайт, 2024, 240 бет).